

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr Andrzeja Pietrasza
Model waluty lokalnej w kontekście relacji pomiędzy bankami spółdzielczymi
a sektorem mikro, małych i średnich przedsiębiorstw

I. Uwagi wstępne

Od dekady narasta przekonanie, że mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa (stanowiące ponad 90% ogółu polskich firm, zatrudniając około 70% wszystkich pracujących Polaków), napotykają na bariery w obszarach finansowych. Ważny partner tego sektora, a mianowicie sektor banków spółdzielczych również odczuwa narastający kryzys. Mówi się wprost o wyczerpywania się możliwości rozwojowych dotychczasowego modelu biznesowego banków spółdzielczych, co stanowi już i stanowić będzie jedną z głównych barier w rozwoju MMiŚP. Podjęcie tematu, w którym identyfikowane są problemy dalszego rozwoju obu wspomnianych sektorów należy uznać za uzasadnione i z naukowego punktu widzenia ważne.

Recenzowana rozprawa koncentruje się przede wszystkim na identyfikacji i ocenie (analizie) rozwiązań, które służyć mogą poprawie zarówno funkcjonowania banków spółdzielczych jak i działających w środowisku lokalnym mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MMiŚP).

Sektor banków spółdzielczych długo opierał się skutkom tzw. globalnego kryzysu finansowego pierwszej dekady obecnego stulecia. Gdy banki komercyjne ograniczały działalność, sektor banków spółdzielczych wykazywał dynamiczny wzrost aktywów, głównie poprzez przyrost depozytów, zwłaszcza depozytów gospodarstw domowych. Jednak ustępujący kryzys generował nowe wyzwania dla sektora spółdzielczej bankowości, na które nie był on przygotowany. Były one związane z narastającą konkurencją ze strony banków komercyjnych, rosnącymi oczekiwaniami klientów co do jakości obsługi (szczególnie wśród zamożniejszej jej części) oraz obniżaniem się efektywności działania - np. spadek osiągniętej marży ograniczający możliwości wypracowania takich zysków, które mogłyby być przeznaczone na stale potrzebne i do tego zwiększone inwestycje. Jak można zaradzić narastającym problemom w obu sektorach?

Zdaniem doktoranta wprowadzenie modelu waluty lokalnej w relacjach bank spółdzielczy - sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw tworzy nowe możliwości rozwojowe. Trzeba od razu zaznaczyć, że waluty lokalne nie są banknotami. Mogą być akceptowane jako środek płatniczy tylko w drodze wzajemnego porozumienia stron (dokonywanych transakcji, np. vouchery). Akceptacja ta jest często ograniczona do określonych obszarów geograficznych¹. Mogą mieć podobne do banknotów właściwości fizyczne, pozbawiona są wsparcia rządów. Jedną z ważniejszych ich funkcji jest wspieranie rozwoju miejscowego biznesu oraz poprawa jakości życia ludności

Doktorant w ramach recenzowanej rozprawy dokonał bardzo wnikliwego przeglądu literatury identyfikującej aktualne wyzwania polskiej bankowości spółdzielczej. Poddał również analizie literaturę zajmującą się funkcjonowaniem mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Co ważne i jest to duży walor rozprawy przedsiębiorstwa te i banki spółdzielcze funkcjonują na tym samym terenie. Są lub mogą być swoimi naturalnymi klientami.

Recenzowana praca mieści się w nurcie poszukiwań odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób pobudzić współpracę między bankami spółdzielczymi a małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Wielkość aktywów banków spółdzielczych na koniec 2015 roku to prawie 110 mld. Pod koniec 2016 roku liczba udziałowców banków spółdzielczych sięgała prawie milion klientów (dokładnie 985 948). Jest pewna rysa w tym obrazie. Bankowość spółdzielcza nie tworzy efektu synergii charakterystycznego dla działań dużych sektorów (czy dużej skali działania). Spółdzielcy mają problem z porozumieniem się m.in. co do strategii rozwoju sektora, zrzeszeń oraz samych banków spółdzielczych. Daleko posunięty partykularyzm nie zachęca do kooperowania z nimi innych sektorów. Dotyczy to m.in. sektora MMiŚP, który tworzy 2/3 PKB (wytworzonego przez sektor przedsiębiorstw) oraz zatrudnia 70% pracujących sektora przedsiębiorstw. Zatrudnienie w mikro-przedsiębiorstwach to dla około 85% osób (w nich zatrudnionych) główne miejsce pracy. Co zrobić, żeby zbliżyć do siebie te dwa sektory?

Zdaniem doktoranta zbliżenie jest możliwe dzięki przyjęciu przez obie strony waluty lokalnej. Celem rozprawy jest pogłębiona charakterystyka modelu waluty lokalnej w kształtowaniu relacji biznesowych banku spółdzielczego i mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, funkcjonujących w swoim otoczeniu.

Podejmowanie współpracy w ramach działań dotyczących wspólnych obszarów zainteresowań banku i firm, w celu osiągnięcia efektów wartości dodanej, skłania do poszukiwań nowych możliwości – nowych narzędzi współpracy. Może nią być waluta lokalna.

---

¹ Systemy walut lokalnych przyczyniają się do wspierania miejscowego biznesu oraz poprawy jakości życia ludności. Tak jest w przypadku PIASTa w Kielcach czy Brixton Pound w Londynie.

II. Zawartość rozprawy

Licząca 263 strony rozprawa składa się z wstępu, pięciu rozdziałów, wniosków, załączników, bibliografii, spis tabel, spis rysunków, spis załączników.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Model waluty lokalnej w relacjach pomiędzy podmiotami gospodarczymi* najwięcej miejsca, zgodnie z tytułem, poświęcono istocie waluty lokalnej, w tym jej możliwości wspierania budowy i poprawy relacji pomiędzy podmiotami gospodarczymi. Analizie poddano pojęcie pieniądza i doktryny rozwoju opartego na neutralnym pieniądzu oraz walucie lokalnej. Doktorant odwołuje się do twórców teorii neutralnego pieniądza, które zakładają, że odsetki nie są naturalną (ponadczasową) właściwością pieniądza. Przytaczane są dowody potwierdzające tezę, że pieniądz nieoprocentowany (lub z oprocentowaniem ujemnym) przyspiesza i zwiększa obrót dóbr czy usług (wszelkich wzajemnych świadczeń). Powoduje to wzrost lokalnego dobrobytu, gdyż nie jest opłacalne „trzymanie” pieniądza nie zabezpieczającego posiadanego bogactwa. Wymusza to jego (pieniądza) cyrkulację. Doktoranta interesowały głównie argumenty potwierdzające pragmatyzm, funkcjonalność oraz dorobek systemów waluty lokalnej.

W bardzo ciekawym rozdziale drugim zatytułowanym *Prezentacja rozwiązań wykorzystujących waluty lokalne* zaprezentowano wybrane doświadczenia europejskie wykorzystujące waluty lokalne (miasta Wörgl, WIR Banku w Szwajcarii, Szwedzkiego Banku Spółdzielczego JAK Medlemsbank i Bristol Pound) oraz poddano analizie polskie eksperymenty z walutą lokalną Dobrym i Zielonym. Na zakończenie tego rozdziału zestawiono cechy charakterystyczne oraz specyfikę systemów walut lokalnych.

W rozdziale trzecim zatytułowany *Wybrane zagadnienia polskiej bankowości spółdzielczej* przedstawiono definicja banku i banku spółdzielczego, omówiono przeobrażenia polskiej bankowości spółdzielczej. Dokonany został przegląd uwarunkowań historycznych (punktów zwrotnych) oraz aktualnych problemów i wyzwań polskiej bankowości spółdzielczej, a także specyfiki bankowości spółdzielczej w innych krajach. Przedstawiono sektor spółdzielczy na tle sektora bankowego oraz zaprezentowano specyfikę bankowości spółdzielczej w innych krajach.

W rozdziale czwartym zatytułowanym *Relacje sektora mikro, małej i średniej przedsiębiorczości i banków spółdzielczych* uwzględniając sytuację funkcjonowania na tym samym lokalnym terenie (głównie wsi oraz małych miast) co banki spółdzielcze polskich mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, przeanalizowano ich znaczenie w kontekście kluczowego

segmentu klientów banków spółdzielczych. Określono pojęcie i cechy tego sektora, zdiagnozowano jego potrzeby finansowe, a także relacje banków spółdzielczych i MMiŚP. Określono czynniki i uwarunkowania rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw we współpracy z bankami spółdzielczymi.

Ostatni, piąty rozdział został poświęcony próbie identyfikacji przesłanek, które leżą u podstaw wdrożenia modelu waluty lokalnej dla małych banków spółdzielczych. Opisano model, a właściwie procedurę wdrożenia waluty lokalnej poczynawszy od przyjęcia założeń dotyczących waluty lokalnej w funkcjonowaniu banków spółdzielczych (polskich) i sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MMiŚP), aż po oczekiwane rezultaty. Określono cele, zadania, mechanizm i zasady funkcjonowania proponowanego rozwiązania, ponadto identyfikację głównych przesłanek wdrożenia systemu waluty lokalnej.

Następnie przedstawiono przyjęte cele i założenia badawcze (dla identyfikacji przesłanek wdrożenia modelu), omówiono przeprowadzone badania, zaprezentowano ich wyniki i wnioski, a także scharakteryzowano uwarunkowania prawne, organizacyjne i szacunki finansowe wdrożenia przedmiotowego systemu. Zdaniem doktoranta koncepcja systemu waluty lokalnej (z racji praktycznej przydatności) mogłaby funkcjonować w co najmniej 200 polskich bankach spółdzielczych.

Całość dysertacji zamykają wnioski końcowe, do których odniosę się w kolejnym punkcie recenzji.

III. Ocena rozprawy

1. Ocena przyjętych założeń i tez

Na wstępie oceny muszę zaznaczyć, że nie podoba mi się określenie celu rozprawy, a mianowicie „*Celem rozprawy jest bliższa charakterystyka modelu waluty lokalnej w kształtowaniu relacji biznesowych banku spółdzielczego i mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, funkcjonujących w swoim otoczeniu*”. Dużo ciekawsze i bliższe prawdzie naukowej jest zwrócenie uwagi na niedostateczną, nieefektywną współpracę banku i firm, w celu osiągnięcia efektów wartości dodanej. Rozprawa jest dobrym przykładem poszukiwania nowych możliwości współpracy, nowych narzędzi osiągania wartości dodanej. Może nią być waluta lokalna.

W rozprawie przyjęto tezę, że „*Wprowadzenie modelu waluty lokalnej w relacjach bank spółdzielczy - sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw tworzy nowe możliwości rozwojowe*”. Tak sformułowana teza nie zawiera elementów odkrywczych, ale brzmi po-

prawnie z metodologicznego punktu widzenia. Nie podobają mi się sformułowania, które zostały nazwane hipotezami.

Hipoteza I: *Waluta lokalna może być czynnikiem wpływającym na pobudzenie rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.*

Hipoteza II: *Wdrożenie modelu waluty lokalnej może sprzyjać poprawie relacji w wymiarze lokalnym banków spółdzielczych z sektorem mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.*

Żeby praca naukowa wniosła coś nowego do dorobku dyscypliny, hipotezy muszą zawierać domniemanie związku, zależności, jakiejś relacji. Np. dominacja postaw i zachowań partykularnych wśród spółdzielców, utrudnia poszukiwanie nowych instrumentów współpracy z otoczeniem.

Metodologia rozprawy jest uboga, natomiast erudycja doktoranta zasługuje na wyróżnienie. Poszukując dowodów na potwierdzenie przyjętych hipotez przygotował i przeprowadził wieloetapowy proces badawczy. Obejmował on:

- 1) analizę dorobku literatury przedmiotu w zakresie krajowych i zagranicznych uwarunkowań rozwoju bankowości spółdzielczej;
- 2) sformułowanie wniosków dotyczących kluczowych determinant i wyzwań dla przetrwania i rozwoju w szczególności małych banków spółdzielczych w Polsce;
- 3) krytyczną analizę literatury przedmiotu, z której wnioski zostały wsparte analizą danych empirycznych problematyki funkcjonowania sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz ich relacji z bankami spółdzielczymi;
- 4) krytyczną analizę literatury przedmiotu w zakresie istoty i roli pieniądza oraz walut lokalnych w systemach gospodarczych, a także studiów przypadków zagranicznych, jak również krajowych, przedstawiających doświadczenia i efekty wykorzystania systemu waluty lokalnej;
- 5) wstępną ocenę wykorzystania koncepcji - systemu waluty lokalnej, jako narzędzia umożliwiającego rozwój - banków spółdzielczych i sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.

W rozprawie zrealizowano, na różnych poziomach jakości (naukowości) trzy wątki:

- najślabszy jest wątek metodologiczny (cel, hipotezy, przedmiot badań, koncepcja badania empirycznego),
- wyróżniający jest wątek teoretyczny (dobre opanowanie literatury) i
- obiecujący jest wątek aplikacyjny.

Wybór przedmiotu badań doktorant uzasadnia tym, że poszukiwania nowych narzędzi współpracy stanowi przedmiot zainteresowań oraz troski spółdzielców. Ten argument jest

wzbogacony argumentem „racji patriotyzmu gospodarczego (co wiąże się z faktem bezpośredniego (wieloletniego) udziału prowadzącego badania, w pracach i kontaktach bezpośrednich w bankowym sektorze spółdzielczym)”.

W części teoretycznej wywód oparty został głównie na metodzie analizy krytycznej i analizach porównawczych. Ponadto w metodach badawczych zastosowano techniki rejestracji - metody obserwacji faktów, rozumowań dedukcyjnych, wnioskowania a także sondażu diagnostycznego.

Przyjmując szczegółowe założenia (z wykorzystaniem doświadczeń praktykowanych obcych systemów walut lokalnych), zaproponowano mechanizm funkcjonowania koncepcji - waluty lokalnej, zwłaszcza dla małych polskich banków spółdzielczych i ich otoczenia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Przedstawiono cele, zadania, zasady, oraz uwarunkowania prawne i organizacyjne koncepcji. W rozprawie przedstawiono szacunkowe koszty wdrożenia proponowanego modelu waluty lokalnej, a także uwarunkowań sprzyjających i ograniczających możliwości realizacji przedmiotowej koncepcji.

2. Ocena uzyskanych rezultatów

Recenzowana rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno-diagnostyczny z ważnymi elementami implementacyjnymi. Przyjęty cel ogólny rozprawy ukierunkował wysiłek poznawczy na studia literaturowe, przeprowadzenie sondażu ankietowego i sformułowanie wniosków. Każdy z tych etapów znalazł odzwierciedlenie w tytułach rozdziałów i podrozdziałów oddając ich treść i istotę. Treść rozprawy została podzielona na pięć rozdziałów, z tego trzy teoretyczne związane są z koncepcją waluty lokalnej i charakterystyką dwóch sektorów: bankowości spółdzielczej i MMiSP. Ostatni rozdział prezentują uwarunkowania wdrożenia modelu waluty lokalnej. Konstrukcja pracy nie budzi zastrzeżeń. Proporcje objętości poszczególnych rozdziałów zostały zachowane.

3. Ocena formalna rozprawy

Strona językowa pracy jest na dobrym poziomie. Dysertację wyróżnia bogactwo przypisów, rozległa literatura i duża wrażliwość na precyzyjność wypowiedzi, na desygnaty pojęć (nazwy). Doktorant nie miesza ze sobą podstawowych kategorii semantycznych, tj. stanów rzeczy z cechami i relacjami. Uwyrażnia się to w proponowanych typologiach, o czym była mowa. Razić mogą potoczne naleciałości, np. *Analizie poddano pojęcie pieniądza i doktryny rozwoju w oparciu o neutralny pieniądz....* Oprzeć można nos o szybę banku, ale „rozwój jest oparty na...”

Wnioski końcowe

Oceniając rozprawę doktorską mgr Andrzeja Pietrasza chciałbym podkreślić, że został wybrany ciekawy przedmiot badań. Uzasadnienie jego podjęcia zostało osadzone w istniejącym dorobku teoretycznym i badawczym w danym zakresie. Nisko oceniam oryginalność tezy doktorskiej, sposobu jej rozwinięcia w formie hipotez badawczych, metodologiczną poprawność sondażu empirycznego służącego ich weryfikacji oraz prawidłowość interpretacji uzyskanych wyników, jak również prób ich uogólnienia. Brakuje w pracy charakterystycznego i ważnego dla tego typu tematów wątku diagnostycznego. Mam tu na myśli sformułowanie hipotez, których weryfikacja dałaby odpowiedź na pytanie: dlaczego te dwa sektory mało aktywnie i mało wydajnie współpracują, a właściwie nie współpracują.

Wysoko oceniam intuicję badawczą i potencjał badawczy doktoranta rokujący przyszłą wysoką specjalizację merytoryczną. Na pytanie czy rozprawa doktorska wnosi nowe wartości do nauki w sensie teoretycznym i metodycznym – odpowiadam, że jest to poziom zadowalający. Natomiast wysoko oceniam erudycję doktoranta i znaczenie implementacyjne rozprawy.

Doktorant wykazał się znajomością prezentowanej problematyki, umiejętnością analizy i wnioskowania oraz prowadzenia samodzielnych badań naukowych i pisania opracowań naukowych.

Recenzowana praca spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie mgr Andrzeja Pietrasza do publicznej obrony jej rozprawy.

dr hab. Jan Klimek, prof. SGH

